

مطابق آمارهای منتشره از سوی مراجع رسمی کشور، اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با سالهای گذشته از شرایط بهتری برخوردار بود. متوسط نرخ رشد اقتصاد ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ براساس اعلام بانک مرکزی و مرکز آمار ایران به ترتیب ۱۱/۶ و ۷/۲ درصد بود. این رشد در حالی اتفاق افتاد که در سالهای اخیر قیمت نفت خام کاهش پیدا کرده است. اما با اجرای برجام و افزایش تولید نفت خام و در کنار آن، افزایش صادرات باعث گردید که نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ بهبود قابل توجهی پیدا کند. اگر بخواهیم جمع‌بندی دقیقی در مورد میزان نرخ رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ داشته باشیم، ریشه در عوامل زیر دارد:

- ۱- اجرای برجام
- ۲- افزایش تولید نفت خام
- ۳- بازگشت ایران به بازار جهانی نفت خام و افزایش صادرات
- ۴- کاهش برخی از نااطمینانی‌های مربوط به تحریم که با اجرای برجام کاهش یافته است
- ۵- افزایش صادرات پتروشیمی
- ۶- تسهیل در مبادلات بانک

مراجعه به اطلاعات و گزارشهای منتشره از سوی مرکز آمار ایران این نکته روشن می‌شود که رشد ارزش افزوده استخراج نفت و گاز طبیعی دارای بالاترین نرخ رشد در میان بخشهای مختلف اقتصاد بود و در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ به میزان ۸۵/۴ درصد افزایش داشته است. این وضعیت باعث گردید که برغم تداوم رکود در برخی از بخشهای واقعی اقتصاد نظیر بخش ساختمان، ارزش افزوده گروه صنعت به میزان ۱۰/۵ درصد، گروه کشاورزی ۵/۷ درصد و خدمات ۵/۴ درصد رشد را تجربه کنند. مرکز آمار ایران نرخ رشد GDP بدون نفت کشور را در ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۵ را معادل ۵ درصد اعلام کرده است.

در این میان، بانک مرکزی نیز متوسط نرخ رشد اقتصاد ایران را با احتساب نفت و بدون نفت در بازه زمانی مذکور به ترتیب ۱۱/۶ و ۱/۹ درصد اعلام کرده است. در آمار بانک مرکزی و در بازه زمانی ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵، ارزش افزوده گروه نفت ۶۵/۴ درصد رشد داشته است. همچنین ارزش افزوده گروه صنایع و معادن ۰/۳ (نرخ رشد گروه معدن منفی ۰/۲ و گروه صنعت ۵/۸ درصد) اعلام شده است.

علت تفاوت در آمار بانک مرکزی و مرکز آمار ایران در: ۱- متفاوت بودن سال پایه در دو مرجع و تعریف گروه صنایع و معادن، "گروه نفت" در دسته‌بندی بانک مرکزی شامل زیربخشهای بیشتری (از جمله پالایشگاهها) نسبت به "گروه استخراج نفت و گاز طبیعی" مرکز آمار است و مجموعه فراگیرتری از صنایع نزدیک به نفت را در بر می‌گیرد. لذا وقتی از رشد اقتصادی بدون نفت صحبت به میان می‌آید، تعریف بانک مرکزی از اقتصاد بدون نفت به برداشت عمومی از این مفهوم نزدیکتر است و رشد اقتصاد بدون نفت در محاسبات بانک مرکزی ملموس‌تر است. ۲- با توجه به این که قیمت جهانی نفت در سال ۱۳۹۰ حدود دو برابر قیمت سال ۱۳۹۵ بود، تخمین بانک مرکزی از رشد اقتصادی (با احتساب نفت) نقش نفت و رشد GDP در سال ۱۳۹۵ را بیشتر از واقعیت نشان می‌دهد. با توجه به این که قیمت نفت

در سال ۱۳۷۶ حدود نصف قیمت آن در سال ۱۳۹۵ بوده، محاسبات مرکز آمار این رشد را کمتر از آنچه بوده نشان می‌دهد.

در سمت تقاضای اقتصاد، براساس آمار بانک مرکزی و با در نظر گرفتن سال ۱۳۹۰ به عنوان سال پایه در ۹ ماهه منتهی به آذر ماه سال ۱۳۹۵، مخارج مصرفی بخش خصوصی و مخارج مصرفی بخش دولتی به ترتیب ۲/۴ و ۵/۵ درصد رشد داشته است. متغیر تشکیل سرمایه ثابت ناخالص از وضعیت انقباضی برخوردار بود و با رشد منفی ۸/۹ درصد روبرو شده است. این شاخص از دو بخش ساختمان و ماشین‌آلات تشکیل شده است. نرخ رشد سرمایه ثابت ناخالص در بخشهای ساختمان و ماشین‌آلات در نه ماهه اول سال ۱۳۹۵ در مقایسه با مدت زمان مشابه سال ۱۳۹۴ به ترتیب منفی ۱۴/۴ و ۵/۳ درصد محاسبه شده است. نرخ رشد منفی ۱۴/۴ درصدی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ساختمان در کاهش سرمایه‌گذاری در هر دو بخش ساختمانهای دولتی و خصوصی ریشه دارد. افزایش نرخ رشد تشکیل سرمایه در بخش ماشین‌آلات، از افزایش واردات کالاهای سرمایه‌ای و ماشین‌آلات از محل تولید داخلی حکایت دارد. آمارهای بانک مرکزی گویای این واقعیت است که در حوزه تجارت خارجی، صادرات و واردات کالاها و خدمات در بازه زمانی ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ به ترتیب افزایش ۴۵/۱ و ۷/۵ درصدی را تجربه کرده‌اند.

در بخش نفت و در ادامه روند رو به افزایش تولید نفت خام کشور در دو سال اخیر، این شاخص به بیشترین مقدار متوسط ماهیانه خود از ابتدای دهه ۱۳۹۰ خورشیدی رسید و به متوسط ۴ میلیون و ۱۰ هزار بشکه در روز رسید. این میزان از تولید نفت خام نشان‌دهنده رشد حدود ۲۰ درصدی در مقایسه با آذر ماه سال ۱۳۹۴ است. متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران در بهمن ماه سال ۱۳۹۵ به ازای هر بشکه ۵۳/۲ دلار محاسبه شده است. میزان صادرات نفت خام کشور نیز در تابستان سال ۱۳۹۵ نسبت به فصل قبل از آن با افزایش همراه بود و به ۲ میلیون و ۶۳ هزار بشکه در روز رسید.

در بخش صنعت و با توجه به وضعیت نامناسب این بخش در سال ۱۳۹۴، این بخش در بازه زمانی ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ قدری بهتر شد. به صورتی که در زمان مورد نظر شاخص تولید کارگاههای بزرگ صنعتی ۶/۸ درصد افزایش یافت و رشد ۵/۸ درصدی ارزش افزوده را تجربه کرده است. شاخص تولید کارگاههای بزرگ صنعتی در سه فصل اول سال ۱۳۹۵ با رشد روبرو بود و در فصل پاییز به ۱۰۲ رسید که بالاترین سطح این شاخص از ابتدای سال ۱۳۹۱ محسوب می‌شود. رشد تولید صنعتی در زمان مورد نظر در تولید صنایعی نظیر وسایل موتوری و تریلر ریشه دارد. مطابق آمار وزارت صمت، در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵، ارزش سرمایه‌گذاری برای ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی ۴۹/۵ درصد و تعداد پروانه‌های بهره‌برداری از این واحدها ۸/۸ درصد افزایش یافته است.

در این میان بد نیست که بدانیم بازار مسکن در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ کماکان با رکودی که از نیمه دوم سال ۱۳۹۲ شروع شده، با وضعیت انقباضی مواجه است. گرچه تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداریها در ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۵ از رشد ۷/۷ درصدی حکایت دارد، اما علامت قابل توجه و مثبت در این بخش که نشان‌دهنده شروع روند مناسب باشد، مشاهده نمی‌شود.

در خصوص تراز پرداختها، مطابق آمار بانک مرکزی، حجم صادرات نفت خام و خالص صادرات فرآوردههای نفتی (صادرات نفتی کشور) در فصلهای اول و دوم سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۱/۲ و ۳۴/۶ درصد افزایش یافت. تراز بازرگانی نفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ با افزایش صادرات نفتی، با ۲۷/۴ درصد رشد به ۲۴/۲ میلیارد دلار رسید.

مجموع ارزش صادرات غیر نفتی کشور در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ با ۱/۶ درصد کاهش به ۱۳/۳ میلیارد دلار رسید. ارزش واردات غیر نفتی با ۷/۶ درصد رشد به ۲۶/۹ میلیارد دلار افزایش یافت. با این ارقام، کسری تراز بازرگانی غیر

نفی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ به ۱۳/۵ میلیارد دلار رسید که ۱۸/۴ درصد رشد یافته است. در نیمه اول سال ۱۳۹۵ ارزش صادرات کالا به میزان ۱۳/۵ درصد و ارزش واردات آن ۵/۵ درصد رشد داشتند که اینها باعث گردید که حساب کالا به میزان ۴۱/۲ درصد افزایش یابد و ارزش ۱۰/۶ میلیارد دلاری را تجربه کند.

ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور (نفث و تجارت چمدانی را شامل نمی‌شود) در پاییز ۱۳۹۵ نسبت به تابستان به ترتیب ۱۲ و ۰/۷ درصد کاهش یافته است. ارزش صادرات و واردات گمرکی در ۱۱ ماهه منتهی به بهمن ۱۳۹۵ به ترتیب ۳۸/۵ و ۳۸/۴ میلیارد دلار رسید. در میان اقلام صادراتی، ارزش صادرات محصولات پتروشیمی و گاز طبیعی مایع شده (برغم این که حجم صادرات آن ۵۱/۸ درصد افزایش یافت) به ترتیب ۱۴/۹ و ۸/۷ درصد کاهش و ارزش صادرات میعانات گازی ۵۵/۵ درصد افزایش یافته‌اند. روغنهای سبک و فرآوردهها (به جزء بنزین) به ارزش ۱/۴ میلیارد دلار، گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار و پروپان مایع شده به ارزش ۱ میلیارد دلار مهمترین اقلام صادراتی بعد از میعانات گازی و گازهای طبیعی مایع شده بودند. گستره صادراتی کشور بسیار محدود و فقط به کشورهای چین، امارات متحده عربی، عراق، ترکیه و کره جنوبی محدود بود.

ذرت دامی به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار، لوییای سویا به ارزش ۸۴۸ میلیون دلار و قطعات منفصله به منظور تولید اتومبیل سواری به ارزش ۷۳۰ میلیون دلار مهمترین اقلام وارداتی کشور در زمان مورد نظر به شمار می‌رود. عمده واردات نیز از کشورهای چین، امارات متحده عربی، کره جنوبی، ترکیه و آلمان انجام شد. آمار نشان می‌دهد که در ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۵ حدود ۲۵ واردات کشور از لحاظ ارزشی از چین وارد شده است.

برغم این که نرخ رشد اقتصاد ایران در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۵ قابل توجه بود، اما بازار کار ایران در زمان مورد نظر با افزایش ۱/۴ درصدی نرخ بیکاری مواجه شد که ۰/۵ درصد آن سهم اشتغال ناقص است. در واقع، در زمان مذکور، ۱۲/۴ درصد از جمعیت فعال اقتصادی کشور بیکار بوده‌اند و ۱۰/۳ درصد از شاغلین نیز اشتغال ناقص داشته‌اند. اینها حکایت از تشدید وضعیت نامناسب بازار کار ایران دارد و بیان‌کننده این واقعیت است که بیکاری یکی از چالشهای جدی اقتصاد ایران است.

انتظار می‌رفت که پس از حصول به توافق هسته‌ای، امکان ورود سرمایه خارجی فراهم شود. اما تغییرات خالص حساب سرمایه نشان می‌دهد که در زمستان ۱۳۹۴ و نیمه نخست سال ۱۳۹۵ در مجموع به طور خالص حدود ۱۵/۴ میلیارد دلار سرمایه از کشور خارج شود. در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ ذخایر بین‌المللی کشور با حدود ۷/۶ میلیارد دلار کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ به حدود ۱۲۰/۸ میلیارد دلار رسید.

منابع:

گزارشهای ماهیانه منتشره توسط بانک مرکز جمهوری اسلامی ایران

گزارشهای ماهیانه سازمان توسعه تجارت

آمار و اطلاعات گمرک جمهوری اسلامی ایران

گزارشهای ماهیانه منتشره توسط وزارت صمت

مرکز آمار ایران